

Michele Mari

Verdigris

S talijanskoga prevela
Petra Pugar

 NEOLIT

Michele Mari: Verdigris

Biblioteka Stilit

Urednik Marko Gregur

Naslov izvornika: *Verderame*

© 2007, 2023 Giulio Einaudi editore s.p.a., Torino

© za hrvatsko izdanje Neolit, 2026.

© za prijevod Petra Pugar i Neolit, 2026.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez pisanog dopuštenja nakladnika.

Otisnuto u lipnju 2026.

ISBN: 978-953-8563-21-8

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republike
Hrvatske
Ministry
of Culture
and Media

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske

Questo libro è stato tradotto grazie a un contributo del Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale italiano.

Ova knjiga objavljena je uz potporu talijanskog Ministarstva vanjskih poslova i međunarodne suradnje.

Raspolovljen preciznim udarcem lopate, puž se još na trenutak izvijao, a onda se smirio. Sva viskozna sluz ostala je za njim; raskol je otkrio suhu, kompaktnu površinu, ljubičastosmeđu poput presjeka minijaturne bresaole. Dakle, životinja se morala neprestano rješavati svoje balave sramote kako bi joj nutrina ostala čista, a toj je plemenitoj mucu nagrada bila preobraženje gadne izlučevine u blistavo ljeskanje duginih boja.

Njegova vanjšina, izbrazdana paralelnim, pravilnim žljebićima, bila je crvenkaste boje zbog koje je podsjećao na vrganj: to je našeg mekušca određivalo kao crvenog, odnosno francuskog puža: zdepastijeg i svjetlijeg od domaćih vrsta, oblikom sličnijeg kitu nego zmiji, i s kraćim, ne toliko rastezljivim rogovima.

„Puj!“ otrese se zločinac i pljune na maleni lež, ali ga promaši za nekoliko centimetara. Zatim izvuče lopatu i provuče joj vrh kroz dva prsta, kao da je čisti od sluzi koja postoji samo u njegovoj glavi. „Püženda fransüska!“ i još jednom izbaci porciju sline koju, kao ni onaj hraćak otprije, nikakav blagoslov ne bi mogao pretvoriti u sedef. „Bogümi, jes gadna püžend!“ i napokon se udalji.

I ja sam se udaljio, da bih se za nekoliko sati vratio i osvjeđoćio poslu mrava koji su, posve prekrivši dvije puževe polovice, isisali njegove životne sokove i ostatke sveli na prstohvat mumificiranih vlakana. Ta sam bića rado zamišljao

kao posadu *Pequoda* koja obrađuje kita, a iz te misli nastala je neodoljiva slika strahovitog bijelog puža prekrivenog ožiljima, puža osvetnika...

Šteta, pa moj seljak nije nimalo podsjećao na kapetana Ahaba. Dapače, u njemu je bilo nečeg bezobličnog, kako u korpulentnom stasu, vječno zaodjevenom u isti plavkasti kombinezon, tako i u licu, obilježenom ožiljkom što mu se protezao od trepavica lijevog oka do ruba usne, velikom mrljom boje vina i brojnim bradavicama, čija je izbočenost bila u balansu s udubljenošću vrijedi od boginja. Osobito mu je razoren bio nos, kvrgav i spužvast kao da je preživio cirozu jetre i prekriven mrežom sitnih, tamnih žilica. Oči su mu bile neugodno suzne, trepavice gotovo slijepljene smolom kao od kroničnog konjunktivitisa – zbog tog je fenomena, ako ništa drugo, djelovao još zamišljenije i usredotočenije, kao da mu misao doseže metafizičke daljine.

U sebi sam ga zvao čovjekom od verdigrisa, jer od svih njegovih poslova, koji su uključivali brigu o vrtu i stablima, sitne popravke na kući, košnju travnjaka, hranjenje kokoši i zečeva, priprema i prskanje verdigrisom djetetu su predstavljali najveću fascinaciju. Promatrao sam ga kako u metalnoj kanti lomi komade čvrstog verdigrisa, a svaki od tih štapića nosio je u sebi neku mračnu zavodljivost, poput onih šarenih komadića krede koji su bili kobni za *Mimí, lakomislenu djevojčicu* iz pjesmice. Da sam samo dotaknuo jedan od tih fragmenata, snašla bi me strašna kazna a ipak, vidjevši njega kako ih obrađuje golim rukama, izvlači iz njih tirkiz koji mu je ne samo bojio kožu već mu se trajno smjestio ispod noktiju, shvatio sam da postoje dvije mogućnosti: ili verdigris uopće nije bio tako opasan, ili je on zaista bio čudovište. I upravo sam se te druge hipoteze s uvjerenjem držao.

To me biće, naime, voljelo, a ljubav jednog čudovišta najbolja je zaštita od strašnog svijeta. Da, okaljao se zlodjelima poput ubijanja puževa i guljenja zečeva, čija je jeziva krzna vješao o grane bez imalo obzira prema mojoj nježnoj dobi, ali bio sam dovoljno inteligentan da razumijem kako se čudovištu neke stvari ipak moraju oprostiti. Djed me pokušavao zbuniti pravdajući pokolj nad mekušcima potrebom da se očuva salata, a žrtvovanje zečeva slasnim okusom bakinih umaka, ali ja sam znao da su to samo izličke, da čudovište svoja ubojstva izvršava sa zadovoljstvom i teatralnom pompom i da se jedino to računa, barbarska satisfakcija jednog krvnika; osim toga, već su i oni odvratni hračci bili dovoljni da ga se proglasi čudovištem, njima čak ni varljiva dijalektika mojeg djeda nije mogla naći opravdanje.

Nadalje, je li bilo poznato kada je rođen, i gdje? Što je radio prije nego što se zaposlio kod nas? Ima li rodbine? Je li itko ikada ušao u njegov dom, ako se domom uopće može nazvati nepoznati prostor iza vratašaca od posivjela drva? Je li ga itko ikada vidio u odjeći koja nije desetljećima jedan te isti kombinezon? Je li ga itko vidio kako kupuje namirnice ili prima dostavu? A čime se hranio? Pio je mnogo, to je bilo jasno, ali je li u čitavom selu postojala jedna jedina osoba koja je mogla posvjedočiti unošenju ijedne boce kroz njegova vratašca? I konačno, meni je čudovište bilo potrebno, i to je odnijelo prevagu. Uostalom, nije li neokrznut baratao tim strahovitim otrovom?

Kad bi se uronio u vodu, verdigris bi se pretvorio u gustu pastu, sličnu karameli koju su na nekadašnjim sajmovima slastičari savijali kao da se bore s pitonom; nakon toga, pasta se ostavljala nekoliko dana kako bi *prodisala*, a taj je glagol odavao i previše o živoj naravi te tvari. Za to vrijeme,

kanta je ostajala opasno otvorena: često sam ulazio u drvarnicu da provjerim tu tajanstvenu respiratornu aktivnost, a dok sam razmišljao o ljepoti tirkiza svojski sam se trudio ne naginjati glavu iznad kante zbog straha od isparavanja, čiju mi je utemeljenost potvrđivao sve veći broj sitnih uginulih kukaca koji su iz dana u dan sve više mrljali boju.

Kad bi kucnuo čas, on bi prebacio pastu u veliku granitnu kadu, zbog koje se drvarnica povremeno nazivala i praonicom; ta je tranzitivnost zbunjivala strance, ali za mene je bila znak preobražajne i čarobne naravi tog mjesta. U kadu bi ulio veliku količinu vode i počeo *mütit*, odnosno miješati štapom sve dok ne bi nastala jednolična tekućina. „Gle, Michelín, kü da mütiš pülent“, rekao bi mi, a onda bi pljunuo u kadu i nastavio miješati poput stroja. Je li to bila tek navika, ili su se u pljuvački krili enzimi potrebni za uspjeh postupka, poput onih tajnih sastojaka na temelju kojih svaka dobra kuharica gradi svoju slavu? Nikad nisam saznao. Kad bi postigao rezultat koji si je zacrtao, nastavio bi vrlo brzim pokretima: trebalo je napuniti spremnik prije nego što se mješavina u kadi *razdvi*, odnosno razdvoji, kako se kaže za istu pojavu kod majoneze. Zatim, nakon još jednog snažnog okreta štapom, tvorac bi uzeo veliki bakreni spremnik i potopio ga dok se ne bi sasvim ispunio; onda bi ga zatvorio i pričvrstio zatvarač pomoću dviju poluga; nakon toga, objasnio mi je, mora osušiti i ispolirati spremnik dvjema različitim krpama kako verdigris ne bi nagrizao bakreni sjaj; na koncu, podigavši spremnik visoko u zrak, protresao bi ga poput čudovišne miješalice za koktele u rukama još čudovišnijeg pipničara, a onda bi na njega pričvrstio dva kožna remena kao da su naramenice i naprtio ga na leđa kao da je ruksak iz Prvog svjetskog rata: tako natovaren, dva-tri puta bi poskočio da ga namjesti, pa vješto skinuo čep s vrha

poklopca i na njega zavrnuo ventil gumene cijevi, koja je na drugom kraju imala dugačku metalnu štrcaljku – i ona je bila bakrena, oblikom identična slastičarskoj šprici, sve osim prstenaste drške pri dnu zbog koje je podsjećala na vinčesterku. Ja bih se u tom trenutku već odmaknuo nekoliko metara dalje jer sam znao što slijedi: kad usmjeri štrcaljku u zrak, tvorac će povući prsten prema sebi, a verdigris će štrcnuti van, isprva nevoljko i u prevelikim kapljama a onda, konačno, kao gusti sprej. Iz usta tog ogra izlazile su neponovljive psovke, sve dok mlaz ne bi bio po njegovoj želji: potom, podsjećajući me s tom bakrenom aparaturom na leđima na ronioce u dubokim morima iz *Nautilus*, okrenuo bi se prema meni i pretvarao se da će me pošpricati, ispustio zvuk – *pssssss...* – ali trenutak kasnije već bi zaboravio na mene i sasvim se posvetio zadatku.

Dva sata kasnije cijeli bi vinograd bio pun tirkiznih mrlja, tako koncentriranih i gustih da je mjestimično bio prekriven cijeli list ili polovica grozda. „I to je finis“, gundao bi moj čovjek vraćajući se u drvnicu-praonicu da ispere svoj alat i isprazni kadu, kojoj bi se na površini već skorio sloj tirkiza za koji sam mislio da ga je grijeh ukloniti, ali on bi ga ipak rutinski eliminirao metalnom lopaticom i s još vode.

Verdigris! Godinama sam bio uvjeren da je taj čudesni naziv tek još jedna od Feliceovih neobičnih riječi, zamišljao sam kako taj *zeleni griz* nagriza nametnike na vinovoj lozi, a ustvari je došao od *grčkozelene*, boje koju bakar poprima u dodiru s octenom kiselinom. Tek godinama poslije shvatio sam da naš narod istim nazivom često pogrešno zove i bordošku juhu, fungicidni spoj sumpora i bakra modre galice.

Gledajući vinograd poprskan verdigrisom, jednog me dana zaokupilo pitanje na koje sam žarko želio dobiti odgovor: kako je moguće da i njegov kombinezon – po kojem

sam upravo vidio kako kaplje tekućina s lišća – s vremenom nije postao šarena kompozicija mrlja, zraka, galaksija te iste boje? Blato i zečja krv, da; hrđa i motorno ulje također, vapnenac, gips – ali ne i verdigris. Naravno, njime je prskao samo dvaput godišnje, dok se vrtom, životinjama i kućom morao baviti svakodnevno, a ipak... Ipak je u najmanju ruku morao imati više od jednog kombinezona, što moj um nikako nije mogao prihvatiti jer je podrazumijevalo sramotnu razinu taštine za biće poput njega: veći broj kombinezona, a ipak svi identični, poput cipela onih engleskih lordova koji daju izraditi dvanaest pari odjednom... I tko mu ih pere? Radi li to sam ili neka žena iz sela?

Odgovor je, okrutnom igrom sudbine, došao nedugo zatim, kao da je same bolne događaje pokrenula upravo moja sumnjičavost.

Početak je kolovoza, grožđe samo što nije sazrelo i trebalo mu je drugo prskanje. Kao i obično, moji djed i baka zatvoreni su u već nekom dijelu kuće. Dvorišna se vrata otvore i vidim njega: umjesto da si skрати put do drvarnice hodajući po travnjaku, on ga obilazi, provlačeći se uza zid u sjeni jelâ: ali kada izađe na otvoreno ispred štaglja više se ne može skrivati – odnosno prikriti neobičnu novost: novi kombinezon kaki boje, one nijanse koja bi se preciznije zvala *noisette*, a koju su bake i tete poznavale tek kao boju lješnjaka. Tako odjeven izgleda kao engleski vojnik, a s prskalicom bi bio savršeni miner. Međutim, shvati da sam ondje i okrene se.

„Michelín?“

„Ja sam.“

„Ni dobro, Michelín.“

„Zašto?“

„Idem zamütit verdigris, jel ne?“

„Da.“

„Ūnda ide špric, jel ne?“

„Točno.“

„Jarcu točno!“

„Zašto?“

„Kako ću špricat űvaki? U boji od govna?“

„Meni baš izgleda kao lijepa boja lješnjaka...“

„Goni ga i lješnjak! Da, pošpricam ja njega, a űnda? Kad odem doma?“

Tada mi je objasnio: već dva dana bezuspješno je tražio plavi kombinezon, ali nije se sjećao gdje ga je ostavio. Ali stančić mu je malen, u njemu se ništa ne može sakriti ni da hoćeš... I zato nije znao što da misli... Zapravo, znao je on vrlo dobro i plašila ga je sama pomisao, jer je bila riječ o nečemu što je prije ili poslije, poput kletve, snašlo sve njegove pretke.

„Micheln, pamet gűbim.“

Ta me je rećenica, popraćena suzom koja mu je navirala u jednom poluzatvorenom oku, ošinula kao grom. Međutim, nije mi pružio priliku za odgovor i nestao je iz vidokrugaa, otišavši u drvarnicu. Po prvi ga put nisam slijedio, već sam ga ostavio da sam pripremi verdigris.

Preci... Dakle, taj čovjek nije nastao čistim djelovanjem prirode, kao nesvjesna kaplja u oceanu žive tvari: i on je poznavao vjekovječnu priču u kojoj je imao svoje mjesto, njegova slika svijeta nije stala na izravnim iskustvima već se protezala u dubini i perspektivi... S jedne strane ta me pomisao zbunjivala jer je pojam čudovišta s obiteljskim stablom zvučao suludo, no s druge strane bio sam opčinjen jer mi je sve to davalo povoda za promišljanje o konceptu nasljednih bolesti, koji mi je bio vrlo blizak jer se u njemu preklapaju teme degenerativnosti, raspada i prokletstva. Svaki sin čudovišniji od oca, no najčudovišniji od svih upravo je praotac koji je uspio zaraziti sva nadolazeća pokoljenja... Biblijska i gotička priča u jednoj, ali i darvinijanska i lombrozijanska: već u toj mladoj dobi mogao sam to reći jer su gotički romani bili zrak koji sam disao, Bibliju sam pročitao, kao i *Podrijetlo vrsta*, a o Lombrosu me jednom obrazovao otac, kad sam ga pitao zašto svaki put kad sretno nekoga koga smatra *imbecilom* (što se odnosilo na 99% čovječanstva) na odlasku mrmlja to prezime, Lombroso, koje mi je već samo po sebi zvučalo nekako sjenovito. Pročitao sam čak i *O miševima i ljudima*, automatski dajući Lennieju lik svojeg uzgajivača zečeva, a sada je slika bila potpuna.

Njegova je nasljedna bolest, dakle, bila amnestičke naravi, a njezino je otkriće, ili barem priznanje, bilo povezano s plavim kombinezonima kojima se nije moglo ući u trag.

Tko zna kakvih je još bilo znakova prije nego što se odlučio na priznanje: a bio je to veliki korak, jer je bilo očito da je za korpulentnog muškarca odavanje te tajne jednom dječaku bilo jednako pozivu upomoć – i više od toga, značilo je da se predao u moje ruke. Pomislio sam koliko je morao biti sam ako se obratio meni, no ujedno mi je i laskala pomisao da je u meni osjetio bratski duh, najrodniji u čitavom selu. Da ja možda nisam bio šaptač čudovištima, spreman svakim dječakom svoga bića s njima se sprijateljiti, razumjeti ih, voljeti?

Idućeg dana nakon tog razgovora opet se pojavio u plavom kombinezonu; amnezija je, dakle, bila kratkotrajna. Trčao sam mu ususret kako bih mu čestitao, ali i prije nego što sam mu se približio shvatio sam koliko se varam. Bio je bljeđi nego što sam ga ikada vidio, toliko da mu se na licu nemilosrdno isticala ljubičasta boja madeža i mreža žilica. I, povrh svega, nije pljunuo čim je prošao kroz vrata ograde, zbog čega sam godinama morao izlaziti postrance da izbjegnem ukaljani dio travnjaka.

„Michelín!“ zazove me glasom na rubu plača.

„Da?“

„Michelín, ja, kü se ja zovem?“

Nisam mogao vjerovati da je bolest napredovala tom brzinom, pa sam šutio.

„Ime mi, jarac ga, koje mi je ime?“

„Felice.“

„Felis... ja?“

„Felice, tako je.“

„Čuj ti to, a ja pensal Danilo...“

„Zašto baš Danilo?“

„Porad ovih plakata na svaki kantün, Danilo Goretti i njegov ürkestar, navečer u Bress de Béder, a sütra u Germignagi.“

Ta gotovo kameleonska pasivnost odmah mi je dala ideju. Trebalo je pronaći nešto – nešto objektivno i konkretno – što će ga u trenutku potrebe podsjetiti na zaboravljenu riječ ili pojam. Felice, felix, sreća... ali to je bio korijen riječi, preapstraktna poveznica (ma koliko sreća bila svuda oko nas), trebalo mi je nešto očitije, neposrednije, nešto što stvara automatsku asocijaciju, čak i zvučnu, neka igra riječi... Tu mi je u pomoć priskočilo iskustvo nastalo iz dosade, rješavanjem starih, požutjelih križaljki u enigmatičarskom tjedniku, jer sam se prisjetio najprikladnije riječi u cijelom rječniku i čitavom biljnom svijetu: felicija ili plava tratinčica, koja je u južnim dijelovima Italije bila trajnica, a zbog nešto hladnije klime na sjeveru vrtlarima je iz Varesotta, pa tako i mojem čudovištu, bila poznata kao jednogodišnja biljka. I tako sam bez puno razmišljanja otrčao iza ariša gdje ih je bio cijeli grm, otrgnuo jednu stabljiku i donio mu je.

„Stavi ovo na zid pokraj kreveta, pa kad se probudiš i ne možeš se sjetiti kako se zoveš, možeš pogledati feliciju i prisjetiti se: tako počinje i tvoje ime, samo promijeniš završetak.“

„Veršetak...“

„Da. Felicija, Felice!“

„Ünti posla s tim dračem, meni bi trebala štrig...“

„Ti se pretvaraj da je felicija ta štriga, ta vještica. Ispitaj je, a ona će ti odgovoriti, ali samo tebi. Samo će za tebe njezine riječi imati smisla.“

„Nekü će mi püvidat, pensaš?“

„Tako je, nešto samo za tebe.“

„Jarcu, felis!“

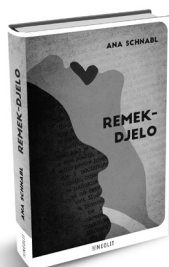
„Ali zauzvrat mi moraš obećati da više nećeš ubijati puževe.“

„Ali fransüski je govno od püžende.“

Čitajte u našoj nakladi

Alina Nelega
Oblak u obliku deve
Roman

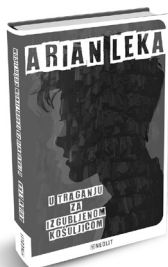
Ana Schnabl
Remek-djelo
Roman

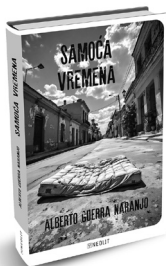
Ingvild H. Rishøi
Stargate
Roman

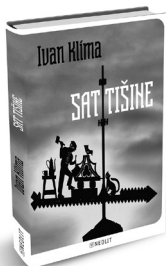
Tomislav Šovagović
Marilyn-express
Roman

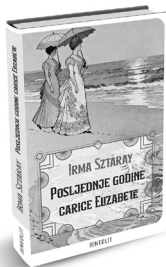
Arian Leka
**U traganju za izgubljenom
košuljicom**
Roman

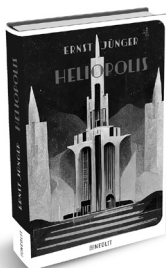
Alberto Guerra Naranjo
Samoća vremena
Roman

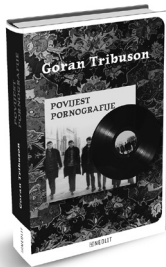
Ivan Klíma
Sat tišine
Roman

Irma Sztáray
**Posljednje godine carice
Elizabete**
Memoari

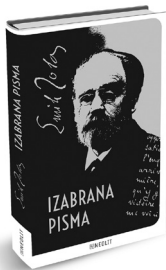
Ernst Jünger
Heliopolis
Roman

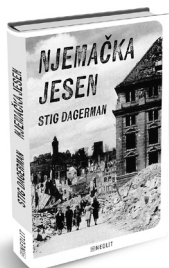
Goran Tribuson
Povijest pornografije
Roman

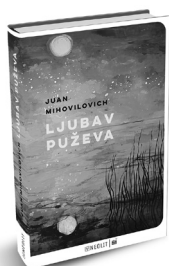
Josip Novaković
Za šaku rubalja
Roman

Émile Zola
Izabrana pisma

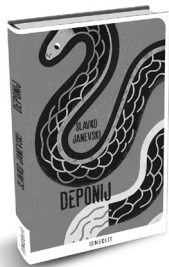
Stig Dagerman
Njemačka jesen
Publicistika

Juan Mihovilovich
Ljubav puževa
Roman

Wolfgang Borchert
Generacija bez oprostaja
Izabrane priče

Slavko Janevski
Deponij
Roman